

Θα πρέπει να παραδεχτούμε, ότι η σοβιετική εμπειρία του εικοστού αιώνα μάς διδάξε ότι θα ήταν ίσως καλύτερο να μην κάνουμε «αυτό που πρέπει να γίνει» κάτω από ιστορικές συνθήκες οι οποίες ουσιαστικά καθιστούν την επιτυχία ανέφικτη. Αλλά αυτό το μάθημα θα μπορούσαμε επίσης να το διδαχτούμε εξετάζοντας τις συνεπαγωγές του ίδιου του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου*.

Αλλά τότε, το *Μανιφέστο* είναι ένα έγγραφο τεκμήριο που αντιμετωπίζει την πιθανότητα αποτυχίας. Εξέφρασε την ελπίδα ότι η έκβαση της καπιταλιστικής ανάπτυξης θα ήταν «μια επαναστατική επανασυγκρότηση της κοινωνίας στο σύνολό της», αλλά, όπως ήδη είδαμε, δεν απέκλεισε το εναλλακτικό ενδεχόμενο: «τα κοινά ερείπια». Πολλά χρόνια αργότερα, ένας άλλος μαρξιστής συγγραφέας αναδιατύπωσε το πρόβλημα ως επιλογή μεταξύ σοσιαλισμού και βαρβαρότητας. Το ποια επιλογή θα επικρατήσει είναι ένα ερώτημα το οποίο θα πρέπει ν' αφήσουμε τον εικοστό πρώτο αιώνα να απαντήσει.

Λονδίνο, Δεκέμβριος 1997

ΤΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Καρλ Μαρξ - Φρίντριχ Ένγκελς

ΕΝΑ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΠΛΑΝΙΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ – το φάντασμα του κομμουνισμού. Όλες οι δυνάμεις της γερασμένης Ευρώπης ενώθηκαν σε ιερή συμμαχία ενάντια σ' αυτό το φάντασμα: ο Πάπας και ο Τσάρος, ο Μέττερνιχ¹ και ο Γκιζό,² γάλλοι ριζοσπάστες και γερμανοί αστυνομικοί.

Υπάρχει άραγε κόμμα της αντιπολίτευσης, που να μην έχει δυσφημιστεί σαν κομμουνιστικό απ' τους κυβερνητικούς αντιπάλους του; Ή μήπως υπάρχει κόμμα τις αντιπολίτευσης, που να μην έχει στιγματίσει, με τη σειρά του, με την κατηγορία του κομμουνισμού, τόσο τους πιο προοδευτικούς, αντιπολιτευόμενους όσο και τους αντιδραστικούς αντιπάλους του;

Δύο πράγματα μπορούμε να συμπεράνουμε απ' αυτό το γεγονός.

1. Ο κομμουνισμός αναγνωρίζεται ήδη ως δύναμη απ' όλες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις.

2. Είναι καιρός πια να εκθέσουν οι κομμουνιστές ανοιχτά, μπροστά σ' όλο τον κόσμο, τις απόψεις τους, τους σκοπούς τους, τις επιδιώξεις τους, και στο παραμύθι για το φάντασμα του κομμουνισμού να αντιτάξουν ένα Μανιφέστο του ίδιου του κόμματος.

Για το σκοπό αυτόν συγκεντρώθηκαν στο Λονδίνο κομμουνιστές από τις πιο διαφορετικές εθνότητες και συνέταξαν το Μανιφέστο που ακολουθεί και που θα εκδοθεί στην αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική, φλαμανδική και δανέζικη γλώσσα.³

1. Αυστριακός πολιτικός (1773-1859) και διπλωμάτης· υπουργός Εξωτερικών και καγκελάριος· ένας από τους ιδρυτές της Ιερής Συμμαχίας.

2. Γάλλος ιστορικός (1787-1874) και πολιτικός οπαδός του Μοναρχικού Οίκου της Ορλεάνης· υπουργός Εσωτερικών και Εξωτερικών· εκπροσωπούσε τα συμφέροντα της χρηματιστικής αστικής τάξης.

3. Η δημοσίευσή του σ' αυτές τις γλώσσες δεν ήταν αρχικά δυνατή.

I

ΑΣΤΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ⁴

ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ, η ιστορία όλης της κοινωνίας⁵ είναι ιστορία ταξικών αγώνων.

Ελευθερος και δούλος, πατρίκιος και πληβείος, βαρόνος και δουλοπάροικος, μάστορας⁶ και κάλφας, με δυο λόγια καταπιεστής και καταπιεζόμενος, βρίσκονταν σε

4. Λέγοντας «αστική τάξη» εννοούμε την τάξη των σύγχρονων καπιταλιστών, που κατέχουν τα κοινωνικά μέσα παραγωγής και εκμεταλλεύονται τη μισθωτή εργασία. Ως «προλεταριάτο» εννοούμε την τάξη των σύγχρονων μισθωτών εργαζομένων, που, επειδή δεν κατέχουν δικά τους μέσα παραγωγής, είναι υποχρεωμένοι να πουλούν την εργατική τους δύναμη για να ζήσουν [Ένγκελς - αγγλική έκδοση 1888].

5. Ακριβέστερα (η πάραδοξη γραπτή ιστορία) Μέχρι το 1847 η προϊστορία της κοινωνίας, η κοινωνική οργάνωση που προηγήθηκε κάθε γραπτής ιστορίας, ήταν ακόμη σχεδόν άγνωστη. Από τότε ο Χαξτχάουζεν ανακάλυψε την κοινή ιδιοκτησία της γης στη Ρωσία και ο Μάουρερ απέδειξε ότι αυτή αποτελεί την κοινωνική βάση απ' όπου προήλθαν, ιστορικά, όλα τα γερμανικά φύλα. Αργότερα ανακαλύφθηκε ότι η αρχική μορφή της κοινωνίας απ' τις Ινδίες ως την Ιρλανδία είναι οι αγροτικές κοινότητες με κοινή κατοχή της γης. Τελικά, με την ανακάλυψη του Μόργκαν για την αληθινή φύση των γενών και τη θέση τους μέσα στη φυλή, αποκαλύφθηκε η εσωτερική οργάνωση αυτής της πρωτόγονης κομμουνιστικής κοινωνίας, στην τυπική της μορφή. Με τη διάλυση αυτών των πρωταρχικών κοινοτήτων αρχίζει ο χωρισμός της κοινωνίας σε διαφορετικές και τελικά σε αντιτιθέμενες τάξεις [Ένγκελς - αγγλική έκδοση 1888 και γερμανική 1890]. Προσπάθησα να παρακολουθήσω τη διαδικασία αυτή της διάλυσης στην Καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους [Ένγκελς - αγγλική έκδοση 1888].

6. Ο μάστορας της συντεχνίας είναι μέλος της συντεχνίας που έχει όλα τα δικαιώματα, ο μάστορας μέσα στη συντεχνία και όχι ο γεροντότερος [Ένγκελς - αγγλική έκδοση 1888].

συνεχή αντίθεση μεταξύ τους, σ' έναν αδιάκοπο πόλεμο, άλλοτε κρυφό, άλλοτε φανερό, που κάθε φορά τελειώνει ή με τον επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρης της κοινωνίας ή με την κοινή καταστροφή των αντιμαχόμενων τάξεων.)

(Στις προηγούμενες ιστορικές εποχές) βρίσκουμε σχεδόν παντού μια πλήρη διάρθρωση της κοινωνίας από διαφορετικές τάξεις, μια ποικίλη διαβάθμιση των κοινωνικών θέσεων. Στην αρχαία Ρώμη έχουμε πατρίκιους, ιππείς, πληβείους, σκλάβους· στο Μεσαίωνα, φεουδάρχες, υποτελείς, μαστόρους, καλφάδες, δουλοπάροικους, και επιπλέον σχεδόν σε καθεμιά απ' αυτές τις τάξεις βρίσκουμε πάλι ιδιαίτερες διαβαθμίσεις.

Η σύγχρονη αστική κοινωνία, που προήλθε από την καταστροφή της φεουδαρχικής, δεν κατάργησε τις ταξικές αντιθέσεις. Έθεσε μόνο νέες τάξεις, νέους όρους κατάρτισης, νέες μορφές αγώνα στις θέσεις των παλιών.

Η εποχή μας όμως, η εποχή της αστικής τάξης, χαρακτηρίζεται απ' το γεγονός ότι απλοποίησε τις ταξικές αντιθέσεις. Ολόκληρη η κοινωνία διχάζεται όλο και περισσότερο σε δύο μεγάλα εχθρικά στρατόπεδα, σε δύο μεγάλες, άμεσα αντιμέτωπες τάξεις: αστική τάξη και προλεταριάτο.

Από τους δουλοπάροικους του Μεσαίωνα προήλθαν οι πολίτες⁷ των πρώτων πόλεων: μέσα απ' αυτόν τον πληθυσμό αναπτύχθηκαν τα πρώτα στοιχεία της αστικής τάξης.

(Η ανακάλυψη της Αμερικής) ο περίπλους της Αφρικής, δημιούργησαν ένα νέο πεδίο για την ανερχόμενη αστική τάξη. Οι αγορές των Ανατολικών Ινδιών και της Κίνας, ο εποικισμός της Αμερικής, οι ανταλλαγές με τις αποικίες, η αύξηση των μέσων ανταλλαγής και γενικά των εμπο-

7. Στο κείμενο Pfahlbürger = πολίτες, που ζούσαν έξω από τα όρια της πόλης· για να ενισχυθεί η άμυνα της πόλης, τους είχαν δοθεί τα αστικά δικαιώματα [Σ.τ.Μ.].

ρευμάτων, έδωσαν μιαν άγνωστη ως τότε ώθηση στο εμπόριο, στη ναυτιλία, στη βιομηχανία,⁸ και μια ταχύτατη ανάπτυξη στο επαναστατικό στοιχείο που υπήρχε μέσα στην καταρρέουσα φεουδαρχική κοινωνία.

Ο μέχρι τότε φεουδαρχικός ή συντεχνιακός τρόπος λειτουργίας της βιομηχανίας δεν αρκούσε πια για να καλύψει τις ανάγκες, που μεγάλωναν με τις νέες αγορές. Στη θέση του μπήκε η μανιφακτούρα.⁹ Οι συντεχνιακοί μαστόροι εκτοπίστηκαν απ' τη βιομηχανική μεσαία τάξη. Ο καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα στις διάφορες συντεχνίες εξαφανίστηκε από τον καταμερισμό της εργασίας μέσα στα ξεχωριστά εργαστήρια.

Οι αγορές όμως συνεχώς αναπτύσσονταν και οι ανάγκες συνεχώς πολλαπλασιάζονταν. Η μανιφακτούρα δεν αρκούσε πια. Τότε ο ατμός και οι μηχανές έφεραν επανάσταση στη βιομηχανική παραγωγή. Στη θέση της μανιφακτούρας ήρθε η σύγχρονη μεγάλη βιομηχανία, στη θέση της βιομηχανικής μεσαίας τάξης ήρθαν οι βιομήχανοι εκατομμυριούχοι, οι διευθυντές ολόκληρων βιομηχανικών στρατιών, οι σύγχρονοι αστοί.

Η μεγάλη βιομηχανία δημιούργησε την παγκόσμια αγορά, που την είχε προετοιμάσει η ανακάλυψη της Αμερικής. Η παγκόσμια αγορά έδωσε στο εμπόριο, στη ναυτιλία και στα μέσα συγκοινωνίας της ξηράς μια τεράστια ανάπτυξη, η οποία με τη σειρά της επέδρασε στην εξάπλωση της βιομηχανίας. Στο βαθμό που εξαπλωνόταν η βιομηχανία, το εμπόριο, η ναυτιλία και οι σιδηρόδρομοι, στον ίδιο βαθμό αναπτυσσόταν η αστική τάξη, πολλα-

8. Βιομηχανία όχι με τη σημερινή έννοια. Παραγωγή με εργαλεία βέβαια, αλλά σε πολύ χαμηλό επίπεδο [Σ.τ.Μ.].

9. Manufaktur (μανιφακτούρα) = οργάνωση της παραγωγής σε μεγάλη κλίμακα κατά τον 17ο-18ο αιώνα (εποχή του μερκαντιλισμού). Στις παραγωγικές μονάδες εργάζονταν επαγγελματίες χειροτέχνες και χειροτεχνικός ήταν ο τρόπος παραγωγής [Σ.τ.Μ.].

πλασίαζε τα κεφάλαιά της και ωθούσε στο περιθώριο όλες τις τάξεις που είχε κληροδοτήσει ο Μεσαίωνας.

Βλέπουμε, λοιπόν, πως και η ίδια η σύγχρονη αστική τάξη είναι προϊόν μιας πολύχρονης εξέλιξης, είναι προϊόν μιας σειράς ανατροπών στον τρόπο παραγωγής και συναλλαγής.

Καθεμιά απ' αυτές τις βαθμίδες εξέλιξης της αστικής τάξης συνοδευόταν από μια ανάλογη πολιτική πρόοδο¹⁰. Κάτω απ' την κυριαρχία των φεουδαρχών ήταν καταπιεσμένη τάξη, μέσα στην κοινότητα¹¹ ήταν ένοπλη αυτοδιοικούμενη ομάδα, εδώ ανεξάρτητη δημοκρατία μέσα στην πόλη,¹² εκεί τρίτη τάξη φόρου υποταγής στη μοναρχία,¹³ κατόπιν στην εποχή της μανιφακτούρας αποτελούσε αντίβαρο ενάντια στους ευγενείς, στηρίζοντας την απόλυτη ή την περιορισμένη απ' τους φεουδάρχες μοναρχία, και γενικά ήταν κύριο στήριγμα των μεγάλων μοναρχιών. Τελικά, απ' την εποχή της δημιουργίας της μεγάλης βιομηχανίας και της παγκόσμιας αγοράς, η αστική τάξη κατέκτησε απόλυτα την πολιτική κυριαρχία στο σύγχρονο αντιπροσωπευτικό κράτος. Η σύγχρονη κρατική εξουσία δεν είναι παρά μια επιτροπή που διευθύνει τις κοινές δραστηριότητες ολόκληρης της αστικής τάξης.

10. Στην αγγλική έκδοση του 1888: «αυτών των τάξεων».

11. «Κοινότητες» (Κομμούνες) λέγονταν οι πόλεις που δημιουργήθηκαν στη Γαλλία πριν ακόμη κατορθώσουν, ως «τρίτη τάξη», να αποσπάσουν από τους φεουδάρχες αφέντες και μασφόρους τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτικά δικαιώματα. Γενικά, για την οικονομική εξέλιξη της αστικής τάξης αναφέραμε εδώ ως τυπική χώρα την Αγγλία, και για την πολιτική της εξέλιξη τη Γαλλία [Ενγκελς - αγγλική έκδοση 1888]. Έτσι ονόμαζαν οι πολίτες της Ιταλίας και της Γαλλίας την αστική τους κοινότητα, μετά την εξαγορά ή την απόσπαση από τους φεουδάρχες κυρίους τους των πρώτων δικαιωμάτων τους για αυτοδιοίκηση [Ενγκελς - γερμανική έκδοση 1890].

12. Στην αγγλική έκδοση του 1888: «όπως στην Ιταλία και στη Γερμανία».

13. Στην αγγλική έκδοση του 1888: «όπως στη Γαλλία».

κεφάλαια

Η αστική τάξη έπαιξε στην ιστορία έναν εξαιρετικά επαναστατικό ρόλο.

Παντού όπου πήρε την εξουσία, κατέστρεψε όλες τις φεουδαρχικές, πατριαρχικές και ιδυλλιακές σχέσεις. Έσπασε αλύπητα όλους τους πολυποίκιλους φεουδαρχικούς δεσμούς, που συνέδεαν τον άνθρωπο με τους φυσικούς ανωτέρους του, και δεν άφησε κανέναν άλλο δεσμό μεταξύ των ανθρώπων, παρά το γυμνό συμφέρον και την άψυχη «πληρωμή τοις μετρητοίς». Έπνιξε στα παγωμένα νερά του εγωιστικού υπολογισμού το ιερό δέος της ευλαβικής έκστασης, του ιπποτικού ενθουσιασμού και της μικροαστικής μελαγχολίας. Μετέτρεψε την προσωπική αξιοπρέπεια σε ανταλλακτική αξία, και στη θέση των αμέτρητων ελευθεριών, που αποκτήθηκαν έντιμα και εξασφαλίθηκαν γραπτώς, έβαλε μόνο την ασυνείδητη ελευθερία του εμπορίου. Με δυο λόγια, στη θέση της καλυμμένης με θρησκευτικές και πολιτικές αυταπάτες εκμετάλλευσης, τοποθέτησε την απροκάλυπτη, την ξεδιάντροπη, την άμεση, τη σκληρή εκμετάλλευση.

Η αστική τάξη έβγαλε το φωτοστέφανο απ' όλα τα μέχρι τότε σεβαστά επαγγέλματα που τα αντίκριζαν με ευλαβικό δέος. Μετέβαλε το γιατρό, το νομικό, τον παπά, τον ποιητή, τον άνθρωπο της επιστήμης, σε μισθωτούς εργάτες της.

Η αστική τάξη ξέσκισε το συγκινητικό-συναισθηματικό πέπλο των οικογενειακών σχέσεων, καταντώντας τις καθαρά χρηματικές.

Η αστική τάξη φανέρωσε ότι η κτηνώδης εκδήλωση δύναμης, που εξαιτίας της η αντίδραση θαυμάζει τόσο πολύ το Μεσαίωνα, βρήκε το πιο ταιριαστό της συμπλήρωμα στη νωθρή τεμπελιά. Πρώτη αυτή απέδειξε τι μπορεί να καταφέρει η ανθρώπινη δραστηριότητα. Δημιούργησε τελειώς διαφορετικά θαύματα από τις πυραμίδες της Αιγύπτου, τα ρωμαϊκά υδραγωγεία και τους γοθτι-

κούς καθηδρικούς ναούς κι έκανε τελείως διαφορετικές εκστρατείες από τις μεταναστεύσεις των λαών και τις Σταυροφορίες.

Η αστική τάξη δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν επαναστατικοποιεί συνεχώς τα μέσα παραγωγής, δηλαδή τις σχέσεις παραγωγής, όλες γενικά τις κοινωνικές σχέσεις. Αντίθετα, για όλες τις προηγούμενες βιομηχανικές τάξεις,¹⁴ η αμετάβλητη διατήρηση του παλαιού τρόπου παραγωγής ήταν ο πρώτος όρος της ύπαρξής τους. Η αστική εποχή διακρίνεται απ' όλες τις προηγούμενες για τη συνεχή ανατροπή της παραγωγής, τον αδιάκοπο κλονισμό όλων των κοινωνικών καταστάσεων και για την αιώνια αβεβαιότητα και κινητικότητα. Όλες οι σταθερές, σκουριασμένες σχέσεις και η ακολουθία τους από παλιές σεβασμιές παραστάσεις και αντιλήψεις διαλύονται, κι όλες οι νεοσχηματισμένες παλιώνουν αμέσως, πριν προφτάσουν να γίνουν σκέλεθρα. Καθετί σταθερό και ακλόνητο κλονίζεται, καθετί ιερό βεβηλώνεται, και οι άνθρωποι αναγκάζονται επιτέλους να δουν με καθαρό μάτι τη θέση τους στη ζωή και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Η ανάγκη για συνεχώς επεκτεινόμενη κατανάλωση των προϊόντων της κυνηγά την αστική τάξη σ' όλη την υδρόγειο. Είναι αναγκασμένη να φωλιάζει παντού, να εγκαθίσταται παντού, να δημιουργεί σχέσεις παντού.

Με την εκμετάλλευση της παγκόσμιας αγοράς, η αστική τάξη έχει διαμορφώσει πανομοιότυπα την παραγωγή και την κατανάλωση σ' όλες τις χώρες. Έχει εξαλείψει, προς μεγάλη λύπη των αντιδραστικών, τον εθνικό χαρακτήρα της βιομηχανίας. Οι πανάρχαιες εθνικές βιομηχανίες εκμηδενίστηκαν και εξακολουθούν καθημερινά να εκμηδενίζονται. Εκτοπίζονται από νέες βιομηχανίες, που η

14. Εννοεί τις παραγωγικές τάξεις που κυριαρχούσαν στα διάφορα στάδια της ιστορίας [Σ.τ.Μ.].

εισαγωγή τους γίνεται ζήτημα ζωής και θανάτου για όλα τα πολιτισμένα έθνη, από βιομηχανίες, που δεν επεξεργάζονται πια εγχώριες πρώτες ύλες, αλλά πρώτες ύλες που έρχονται από τις πιο απομακρυσμένες ζώνες, από βιομηχανίες που τα προϊόντα τους καταναλώνονται όχι μόνο στην ίδια τη χώρα, αλλά ταυτόχρονα σε όλα τα μέρη του κόσμου. Στη θέση των παλιών αναγκών που ικανοποιούνταν από εγχώρια προϊόντα, εμφανίζονται νέες ανάγκες, που για την ικανοποίησή τους απαιτούνται προϊόντα από τις πιο απομακρυσμένες χώρες και από τα πιο διαφορετικά κλίματα. Στη θέση της παλιάς τοπικής και εθνικής αυτάρκειας και απομόνωσης εμφανίζεται η ολόπλευρη συναλλαγή, η ολόπλευρη αλληλεξάρτηση των εθνών. Και όπως στην υλική έτσι και στην πνευματική παραγωγή: Τα πνευματικά προϊόντα του κάθε έθνους γίνονται κοινό κτήμα. Η εθνική μονομέρεια και αποκλειστικότητα γίνεται όλο και περισσότερο αδύνατη, και από τις πολλές εθνικές και τοπικές λογοτεχνίες σχηματίζεται μια παγκόσμια λογοτεχνία.

Με την ταχύτατη βελτίωση όλων των εργαλείων παραγωγής και την απεριόριστη διευκόλυνση των επικοινωνιών, η αστική τάξη τραβά βίαια στον πολιτισμό όλα τα έθνη, ακόμη και τα πιο βάρβαρα. Οι χαμηλές τιμές των εμπορευμάτων της είναι το βαρύ πυροβολικό, με το οποίο γκρεμίζει όλα τα σινικά τείχη και υποχρεώνει σε συνθηκολόγηση το πεισματικό μίσος των βαρβάρων εναντίον των ξένων. Αναγκάζει όλα τα έθνη να υιοθετήσουν τον αστικό τρόπο παραγωγής, αν δε θέλουν να καταστραφούν. Τα αναγκάζει να εισαγάγουν στην ίδια τους τη χώρα το λεγόμενο πολιτισμό, δηλαδή να γίνουν αστικά. Με δυο λόγια, δημιουργεί έναν κόσμο «κατ' εικόνα και ομοίωσή» της.

Η αστική τάξη υπέταξε την ύπαιθρο στην κυριαρχία της πόλης. Δημιούργησε τεράστιες πόλεις, αύξησε σε με-

γάλο βαθμό τον αστικό πληθυσμό σε σύγκριση με τον πληθυσμό της υπαίθρου, αποσπώντας έτσι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού από την ηλιθιότητα της αγροτικής ζωής. Όπως εξάρτησε την ύπαιθρο απ' την πόλη, έτσι εξάρτησε και τις βάρβαρες και μισοβάρβαρες χώρες απ' τις πολιτισμένες, τους αγροτικούς λαούς απ' τους αστικούς, την Ανατολή από τη Δύση.

Η αστική τάξη καταργεί όλο και πιο πολύ τον κατακερματισμό των μέσων παραγωγής, της ιδιοκτησίας και του πληθυσμού. Συνάθροισε τον πληθυσμό, συγκέντρωσε τα μέσα παραγωγής και συσώρευσε την ιδιοκτησία σε λίγα χέρια. Η αναγκαία συνέπεια όλων αυτών ήταν ο πολιτικός συγκεντρωτισμός. Επαρχίες ανεξάρτητες, με διαφορετικά συμφέροντα, νόμους, κυβερνήσεις και τελωνεία, συνδεδεμένες σχεδόν μόνο με σχέσεις συμμαχίας, ενώθηκαν σε ένα έθνος, μία κυβέρνηση, ένα νόμο, ένα εθνικό ταξικό συμφέρον, μία τελωνειακή ζώνη.

Η αστική τάξη, στη σχεδόν εκατοχρονή ταξική κυριαρχία της, δημιούργησε τόσο μαζικές και κολοσσιαίες παραγωγικές δυνάμεις όσο δεν μπόρεσαν όλες μαζί οι προηγούμενες γενιές. Υποταγή των φυσικών δυνάμεων, μηχανές, εφαρμογή της χημείας στη βιομηχανία και γεωργία, ατμοπλοία, σιδηρόδρομοι, ηλεκτρικός τηλεγράφος, εκχέρσωση ολόκληρων ηπείρων, διάνοιξη ποταμών για να αποβούν πλωτοί, πληθυσμοί ολόκληροι που ξεπετιούνται λες από τη γη - ποιος προηγούμενος αιώνας θα διαισθανόταν ότι στους κόλπους της κοινωνικής εργασίας κρύβονταν τέτοιες παραγωγικές δυνάμεις;

Είδαμε λοιπόν: τα μέσα παραγωγής και συναλλαγής, που πάνω τους διαμορφώθηκε η αστική τάξη, είχαν δημιουργηθεί στη φεουδαρχική κοινωνία. Σε ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης αυτών των παραγωγικών και συναλλακτικών μέσων, οι σχέσεις μέσα στις οποίες η φεουδαρχική κοινωνία παρήγαγε και αντάλλαζε, και η φεουδαρχική

οργάνωση της γεωργίας και της μανιφακτούρας, με μια λέξη οι φεουδαρχικές σχέσεις ιδιοκτησίας, δεν αντιστοιχούσαν πια στις ήδη ανεπτυγμένες παραγωγικές δυνάμεις. Εμπόδιζαν την παραγωγή αντί να την προωθούν. Είχαν μεταβληθεί σε ισάριθμα δεσμά. Έπρεπε να σπάσουν, κι έσπασαν.

Τη θέση τους πήρε ο (ελεύθερος ανταγωνισμός) με το αντίστοιχο κοινωνικό και πολιτικό καθεστώς, με την οικονομική και πολιτική κυριαρχία της αστικής τάξης.

Μπροστά στα μάτια μας συντελείται μια παρόμοια κίνηση. Οι αστικές σχέσεις παραγωγής και ιδιοποίησης, οι αστικές σχέσεις ιδιοκτησίας, η σύγχρονη αστική κοινωνία, που δημιούργησε σαν από θαύμα τόσο ισχυρά μέσα παραγωγής και συναλλαγής, μοιάζει με το μαθητευόμενο μάγο, που δεν μπορεί πια να κυριαρχήσει στις υποχθόνιες δυνάμεις που ο ίδιος προσκάλεσε. Από δεκαετίες τώρα, η ιστορία της βιομηχανίας και του εμπορίου δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ιστορία της εξέγερσης των σύγχρονων παραγωγικών δυνάμεων ενάντια στις σύγχρονες σχέσεις παραγωγής, ενάντια στις σχέσεις ιδιοκτησίας, που είναι οι όροι ύπαρξης της αστικής τάξης και της κυριαρχίας της. Αρκεί ν' αναφέρουμε τις (εμπορικές κρίσεις) που με τα περιοδικά τους ξεσπάσματα αμφισβητούν όλο και πιο απειλητικά την ύπαρξη ολόκληρης της αστικής κοινωνίας. Στις εμπορικές κρίσεις εκμηδενίζεται κατά κανόνα ένα μεγάλο μέρος όχι μόνο των παραχθέντων προϊόντων αλλά και των παραγωγικών δυνάμεων που ήδη υπάρχουν. Στις κρίσεις ξεσπά μια κοινωνική επιδημία, που σ' όλες τις προηγούμενες εποχές θα φαινόταν παραλογοισμός - (η επιδημία της υπερπαραγωγής). Η κοινωνία λες κι έχει επιστρέψει ξαφνικά σε μια κατάσταση στιγμιαίας βαρβαρότητας: λες κι ένας λιμός, ένας καθολικός καταστροφικός πόλεμος της έχουν αποστερήσει όλα τα μέσα ύπαρξης: η βιομηχανία, το εμπόριο, φαίνονται εκμηδενισμένα,

και γιατί; Γιατί η κοινωνία έχει πάρα πολύ πολιτισμό, πάρα πολλά μέσα ύπαρξης, πάρα πολλή βιομηχανία, πάρα πολύ εμπόριο. Οι παραγωγικές δυνάμεις που βρίσκονται στη διάθεσή της δεν εξυπηρετούν πια την προώθηση των αστικών σχέσεων ιδιοκτησίας· αντίθετα, οι παραγωγικές δυνάμεις έχουν γίνει πολύ ισχυρές γι' αυτές τις σχέσεις, εμποδίζονται απ' αυτές· και κάθε φορά που οι παραγωγικές δυνάμεις ξεπερνούν το εμπόδιο, φέρνουν όλη την αστική κοινωνία σε αναταραχή, βάζουν σε κίνδυνο την ύπαρξη της αστικής ιδιοκτησίας. Οι αστικές σχέσεις έγιναν πολύ στενές για να περιλάβουν όλο τον πλούτο που οι ίδιες δημιούργησαν. Πώς ξεπερνά η αστική τάξη τις κρίσεις; Απ' το ένα μέρος με την αναγκαστική καταστροφή ενός αριθμού παραγωγικών δυνάμεων· απ' την άλλη, με την κατάκτηση νέων αγορών και με την πληρέστερη εκμετάλλευση των παλιών. Δηλαδή πώς; Προτοιμάζοντας πιο ολόπλευρες και πιο ισχυρές κρίσεις και ελαττώνοντας τα μέσα για την πρόληψή τους.

Τα όπλα, με τα οποία η αστική τάξη συνέτριψε τη φεουδαρχία, στρέφονται τώρα ενάντια στην ίδια.

Όμως η αστική τάξη δε σφυρηλάτησε μόνο τα όπλα που θα τη θανατώσουν· δημιούργησε και τους ανθρώπους που θα χειριστούν αυτά τα όπλα - τους σύγχρονους εργάτες, τους προλετάριους.

Στο βαθμό που αναπτύσσεται η αστική τάξη, δηλαδή το κεφάλαιο, στον ίδιο βαθμό αναπτύσσεται και το προλεταριάτο, η τάξη των σύγχρονων εργατών, που ζουν μόνο όσον βρίσκουν δουλειά, και που βρίσκουν δουλειά μόνο όσον η δουλειά τους αυξάνει το κεφάλαιο. Αυτοί οι εργάτες, που αναγκάζονται να πουλιούνται κομμάτι κομμάτι, είναι εμπόρευμα, όπως και κάθε άλλο εμπορικό είδος, κι έτσι είναι εκτεθειμένοι με τον ίδιο τρόπο σ' όλες τις εναλλαγές του ανταγωνισμού, σ' όλες τις διακυμάνσεις της αγοράς.

Η δουλειά των προλετάριων, με την εκτεταμένη χρήση των μηχανών και τον καταμερισμό της εργασίας, έχει χάσει κάθε ανεξάρτητο χαρακτήρα, άρα και γι' αυτό κάθε γοητεία για τους εργάτες. Γίνονται ένα απλό εξάρτημα της μηχανής, απ' το οποίο απαιτείται μόνον ο πιο απλός, ο πιο μονότονος κι ο πιο ευκολομάθητος χειρισμός. Γι' αυτόν το λόγο, το κόστος που στοιχίζει ο εργάτης περιορίζεται σχεδόν στα έξοδα για την ύπαρξή του και για τη διαίωσή του είδους του. Όμως η τιμή ενός εμπορεύματος, άρα και της εργασίας,¹⁵ ισούται με το κόστος της παραγωγής του. Επομένως, όσο αποκρουστική γίνεται η δουλειά τόσο πέφτει και ο μισθός. Ακόμη περισσότερο, στο βαθμό που επεκτείνονται οι μηχανές και μεγαλώνει ο καταμερισμός της εργασίας, στον ίδιο βαθμό αυξάνεται και η μάζα της δουλειάς, είτε με την αύξηση των ωρών εργασίας, είτε με την αύξηση της δουλειάς που απαιτούν απ' τον εργάτη σ' ένα ορισμένο χρονικό διάστημα με την επιτάχυνση των μηχανών, κλπ.

Η σύγχρονη βιομηχανία μετέτρεψε το μικρό εργαστήριο του πατριαρχικού μάστορα στο μεγάλο εργοστάσιο του βιομήχανου καπιταλιστή. Οι μάζες των εργατών, συγκεντρωμένες στο εργοστάσιο, οργανώνονται στρατιωτικά. Μπαίνουν, σαν κοινοί βιομηχανικοί στρατιώτες, κάτω απ' την επίβλεψη μιας τέλει ιεραρχίας από αξιωματικούς και υπαξιωματικούς. Όχι μόνον είναι δούλοι της αστικής τάξης, του αστικού κράτους, αλλά ακόμα υποδουλώ-

15. Ο εργάτης δεν πουλά ως εμπόρευμα την εργασία του αλλά την εργατική του δύναμη. Αυτό το απέδειξε ο Μαρξ στο Κεφάλαιο και σε άλλα μικρότερα έργα του. (Βλ. Κεφάλαιο, τόμ. 1, σ. 152 κ.ε., μετάφραση Γ. Σκουριώτη, και την εισαγωγή του Ένγκελς στο έργο του Μαρξ, Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο, εκδ. «Θεμέλιο», 1976, σ. 19 κ.ε.). Επίσης, σε μεταγενέστερα έργα τους, ο Μαρξ κι ο Ένγκελς χρησιμοποιούν τους πιο ακριβείς όρους «αξία της εργατικής δύναμης» και «τιμή της εργατικής δύναμης» [Σ.τ.Μ.].

νται καθημερινά και σε κάθε στιγμή από τη μηχανή, από τον επόπτη και προπαιχτός απ' τον κάθε αστό εργοστασίαρχη. Και αυτός ο δεσποτισμός είναι τόσο πιο μικροπρεπής, μισητός και εξοργιστικός, όσο πιο ανοιχτά διακηρύσσει ως σκοπό του το κέρδος.

Όσο λιγότερη επιδεξιότητα και δύναμη απαιτεί η χειρωνακτική εργασία, δηλαδή όσο περισσότερο αναπτύσσεται η σύγχρονη βιομηχανία, τόσο περισσότερο η δουλειά των γυναικών εκτοπίζει τη δουλειά των ανδρών. Διαφορές φύλου και ηλικίας δεν έχουν πια καμιά κοινωνική σημασία για την εργατική τάξη. Υπάρχουν μόνο εργαλεία δουλειάς που, ανάλογα με την ηλικία και το φύλο, έχουν διαφορετικό κόστος.

Όταν η εκμετάλλευση του εργάτη απ' τον εργοστασίαρχη φτάσει στο σημείο που ο εργάτης παίρνει το μισθό του σε χρήμα, τότε πέφτουν πάνω του τα άλλα τμήματα της αστικής τάξης, ο σπιτονοικοκύρης, ο μπακάλης, ο τοκογλύφος, κλπ.

Τα μέχρι τώρα (μικρομεσαία στρώματα) μικροβιομηχανοί, μικρέμποροι και εισοδηματίες, βιοτέχνες και αγρότες, όλες αυτές οι τάξεις κατακυλούν στο προλεταριάτο, είτε επειδή το μικρό τους κεφάλαιο δεν αρκεί για μεγάλη βιομηχανική επιχείρηση και υποκύπτει στον ανταγωνισμό με τους μεγαλύτερους κεφαλαιοκράτες, είτε επειδή η δεξιότητά τους εκμηδενίζεται από τους νέους τρόπους παραγωγής. Έτσι το προλεταριάτο στρατολογείται απ' όλες τις τάξεις του πληθυσμού.

Το προλεταριάτο περνά από διάφορα στάδια εξέλιξης. Ο αγώνας του ενάντια στην αστική τάξη αρχίζει ταυτόχρονα με την ύπαρξή του.

(Στην αρχή αγωνίζονται οι μεμονωμένοι εργάτες, μετά οι εργάτες ενός εργοστασίου, μετά οι εργάτες ενός εργατικού κλάδου σε έναν τόπο, ενάντια στο μεμονωμένο αστό που τους εκμεταλλεύεται άμεσα. Κατευθύνουν τις

επιθέσεις τους όχι μόνο ενάντια στις αστικές σχέσεις παραγωγής, αλλά και ενάντια στα ίδια τα εργαλεία παραγωγής· καταστρέφουν τα ξένα, ανταγωνιστικά γι' αυτούς, εμπορεύματα, συντρίβουν τις μηχανές, βάζουν φωτιά στα εργοστάσια, προσπαθώντας να επιστρέψουν στη χαμένη θέση του μεσαιωνικού εργάτη.

(Σ' αυτό το στάδιο, οι εργάτες αποτελούν μια μάζα διασκορπισμένη σ' όλη τη χώρα και κατατεμαχισμένη απ' τον ανταγωνισμό. Η μαζική τους συσπείρωση δεν είναι ακόμα συνέπεια της δικής τους συνένωσης, αλλά συνέπεια της συνένωσης της αστικής τάξης, που για να επιτύχει τους δικούς της πολιτικούς σκοπούς είναι αναγκασμένη να θέτει σε κίνηση ολόκληρο το προλεταριάτο, και για την ώρα μπορεί ακόμα να κάνει κάτι τέτοιο. Σ' αυτό το στάδιο λοιπόν, οι εργάτες αγωνίζονται όχι ενάντια στους δικούς τους εχθρούς, αλλά ενάντια στους εχθρούς των εχθρών τους, ενάντια στα υπολείμματα της απόλυτης μοναρχίας, στους γαιοκτήμονες, στους μη βιομηχανούς αστούς, στους μικροαστούς. Ολόκληρη η ιστορική κίνηση είναι έτσι συγκεντρωμένη στα χέρια της αστικής τάξης· κάθε νίκη που κερδίζεται μ' αυτόν τον τρόπο είναι νίκη της αστικής τάξης.

(Με την ανάπτυξη όμως της βιομηχανίας, το προλεταριάτο όχι μόνο πληθαίνει αλλά και συγκεντρώνεται κατά μεγάλες μάζες, η δύναμή του αναπτύσσεται, κι αυτή του τη δύναμη τη νιώθει όλο και πιο πολύ. Οι διαφορές στο βιοτικό επίπεδο και στα συμφέροντα μέσα στο ίδιο το προλεταριάτο εξισώνονται όλο και περισσότερο, ενώ οι μηχανές συνεχώς απαλείφουν τις διαφορές στην εργασία και κατεβάζουν σχεδόν παντού το μισθό σε ένα εξίσου χαμηλό επίπεδο. Ο εντεινόμενος ανταγωνισμός ανάμεσα στους αστούς και οι προκαλούμενες εξαιτίας του εμπορικές κρίσεις κάνουν τον εργατικό μισθό όλο και πιο ασταθή. Η συνεχώς ταχύτερη και αδιάκοπη βελτίωση των μη-

πρωταρχική σημασία

εργατών

χανών κάνει τη θέση των εργατών όλο και πιο αβέβαιη· οι συγκρούσεις ανάμεσα στο μεμονωμένο εργάτη και το μεμονωμένο καπιταλιστή παίρνουν όλο και περισσότερο το χαρακτήρα σύγκρουσης δύο τάξεων. Έτσι, οι εργάτες αρχίζουν να δημιουργούν (συνασπισμούς) ενάντια στους αστούς· συνασπίζονται για την υπεράσπιση του μισθού τους. Σχηματίζουν οι ίδιοι ενώσεις διάρκειας, για να μπορούν να εφοδιάζονται με τρόφιμα στις περιπτώσεις ευκαιριακών ταραχών. Εδώ κι εκεί ξεσπά ο αγώνας με τη μορφή εξεγέρσεων.

Από καιρό σε καιρό νικούν οι εργάτες, μα μόνο προσωρινά. Το πραγματικό αποτέλεσμα των αγώνων τους δεν είναι η άμεση επιτυχία, αλλά η συνεχώς διευρυνόμενη συνένωσή τους. Η συνένωση αυτή προωθείται από τα αναπτυσσόμενα μέσα επικοινωνίας, που δημιουργούνται από τη μεγάλη βιομηχανία και φέρνουν σε επαφή τους εργάτες διαφορετικών περιοχών. Και δε χρειάζεται παρά μόνον η ένωση για να συναρθρωθούν οι πολλοί τοπικοί αγώνες—που παντού έχουν τον ίδιο χαρακτήρα— σε έναν εθνικό, ταξικό αγώνα. Κάθε ταξικός αγώνας όμως είναι πολιτικός αγώνας. Και οι σύγχρονοι προλετάριοι με το σιδηρόδρομο πραγματοποιούν μέσα σε λίγα μόνο χρόνια την ένωση, για την οποία οι αστοί του Μεσαίωνα με τους καρόδρομους θα χρειάζονταν αιώνες.

Αυτή η οργάνωση των προλετάρων συγκροτούμενη σε Τάξη, και με τον τρόπο αυτό να καταλήξει σε πολιτικό κόμμα, διασπάται κάθε στιγμή από τον ανταγωνισμό που υπάρχει ανάμεσα στους ίδιους τους εργάτες. Ξαναγεννιέται όμως συνεχώς πιο δυνατή, πιο σταθερή, πιο ισχυρή. Εκμεταλλευόμενη τις διαμάχες ανάμεσα στους αστούς, επιβάλλει να αναγνωριστούν με νόμο τα μεμονωμένα συμφέροντα των εργατών. Έτσι επέβαλε το δεκάωρο στην Αγγλία.

Οι συγκρούσεις γενικά της παλαιάς κοινωνίας ευνοούν

ποικιλότροπα την πορεία εξέλιξης του προλεταριάτου. Η αστική τάξη βρίσκεται σε συνεχείς αγώνες: στην αρχή εναντίον της αριστοκρατίας· αργότερα ενάντια στα τμήματα της ίδιας της αστικής τάξης, τα συμφέροντα των οποίων βρίσκονται σε αντίθεση με την πρόοδο της βιομηχανίας· και συνεχώς ενάντια στην αστική τάξη όλων των άλλων χωρών. Σε όλους αυτούς τους αγώνες βλέπει πως είναι αναγκασμένη να κάνει έκκληση στο προλεταριάτο, για να έχει στη διάθεσή της τη βοήθειά του, και έτσι το τραβά στην πολιτική αρένα. Η ίδια λοιπόν εφοδιάζει το προλεταριάτο με τα δικά της στοιχεία μόρφωσης,¹⁶ το εφοδιάζει δηλαδή με όπλα ενάντια στον εαυτό της.

Ακόμα, όπως είδαμε, ολόκληρα συστατικά τμήματα της κυρίαρχης τάξης καταρкулούν, με την πρόοδο της βιομηχανίας, στο προλεταριάτο ή τουλάχιστον απειλούνται οι όροι της ύπαρξής τους. Και αυτά επίσης εφοδιάζουν το προλεταριάτο με πλήθος στοιχεία μόρφωσης.¹⁷

Σε περιόδους, τέλος, που ο ταξικός αγώνας πλησιάζει σε (αποφασιστική καμπή,) η διαδικασία διάλυσης μέσα στην κυρίαρχη τάξη, μέσα σ' όλη την παλαιά κοινωνία, παίρνει έναν τόσο βίαιο, τόσο οξύ χαρακτήρα, ώστε ένα μικρό μέρος της κυρίαρχης τάξης την απαρνιέται και προσχωρεί στην επαναστατική τάξη, στην τάξη που κρατά στα χέρια της το μέλλον. Όπως παλιά ένα μέρος των ευγενών πέρασε στην αστική τάξη, έτσι και τώρα ένα μέρος της αστικής τάξης προσχωρεί στο προλεταριάτο, και κυρίως ένα τμήμα των αστών ιδεολόγων, που μπόρεσαν να εξυψωθούν ως τη θεωρητική κατανόηση όλης της ιστορικής πορείας.

Απ' όλες τις τάξεις που αντιτίθενται σήμερα στην

16. Στην αγγλική έκδοση του 1888: «στοιχεία πολιτικής και γενικής μόρφωσης».

17. Στην αγγλική έκδοση του 1888: «στοιχεία μόρφωσης και προόδου».

διανομή

μπουρζουαζία, μόνο το προλεταριάτο είναι πραγματικά επαναστατική τάξη. Οι υπόλοιπες φθείρονται και εξαφανίζονται από τη μεγάλη βιομηχανία: το προλεταριάτο είναι το αποκλειστικό της προϊόν.

Οι μεσαίες τάξεις, ο μικροβιομήχανος, ο μικρέμπορος, ο βιοτέχνης, ο αγρότης, όλοι αυτοί πολεμούν την αστική τάξη για να εξασφαλίσουν την ύπαρξή τους ως μεσαίες τάξεις και να αποφύγουν την εξαφάνιση. Δεν είναι λοιπόν επαναστατικές, αλλά (συντηρητικές). Ακόμη περισσότερο είναι αντιδραστικές, προσπαθούν να στρέψουν προς τα πίσω τον τροχό της ιστορίας. Αν είναι επαναστατικές, είναι μόνον από την άποψη του επικείμενου περάσματός τους στο προλεταριάτο, κι έτσι υπερασπίζονται όχι τα σημερινά αλλά τα μελλοντικά τους συμφέροντα, εγκαταλείπουν τη δική τους άποψη για να συνταχθούν με την άποψη του προλεταριάτου.

Το (κουρελοπρολεταριάτο)¹⁸ αυτή η παθητική σαπίλα των κατώτατων στρωμάτων της παλαιάς κοινωνίας, συμπαρασύρεται εδώ και εκεί στο κίνημα από μια προλεταριακή επανάσταση: εξαιτίας όμως των συνθηκών της ζωής του, είναι πάντα πιο πρόθυμο να εξαγοραστεί για αντιδραστικές ραδιουργίες.

Οι όροι ύπαρξης της παλαιάς κοινωνίας έχουν κιόλας εκμηδενιστεί μέσα στους όρους ύπαρξης του προλεταριάτου. Ο προλετάριος δεν έχει ιδιοκτησία: οι σχέσεις του με τη γυναίκα και τα παιδιά του δεν έχουν πια τίποτα κοινό με τις αστικές οικογενειακές σχέσεις: η σύγχρονη βιομηχανική εργασία, η σύγχρονη υποδούλωση στο κεφάλαιο, ίδια στην Αγγλία και τη Γαλλία, στην Αμερική και τη Γερμανία, του είχε αφαιρέσει κάθε εθνικό χαρακτήρα.

18. Lumpenproletariat (λούμπεν προλεταριάτο, κουρελοπρολεταριάτο). Πάρασιτικά προλεταριακά στοιχεία, που έχοντας χάσει τη θέση τους στην παραγωγή, έχασαν και τη θέση τους στην τάξη και την ταξική τους συνείδηση (αλήτες, ζητιάνοι, κ.ά.) [Σ.τ.Μ.].

Οι νόμοι, η ηθική, η θρησκεία είναι γι' αυτόν μόνο αστικές προλήψεις που πίσω τους κρύβονται ισάριθμα αστικά συμφέροντα.

Όλες οι προηγούμενες τάξεις που άρπαζαν την εξουσία, προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν τη θέση που κατέκτησαν, υποτάσσοντας ολόκληρη την κοινωνία στους δικούς τους όρους ιδιοποίησης. Οι προλετάριοι μπορούν να κατακτήσουν τις κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις μόνο καταργώντας τον μέχρι τώρα δικό τους τρόπο ιδιοποίησης και συνεπώς κάθε ως τώρα τρόπο ιδιοποίησης. Οι προλετάριοι δεν έχουν να εξασφαλίσουν τίποτε δικό τους, έχουν να καταστρέψουν όλη τη μέχρι τώρα ατομική ασφάλεια και ατομική εξασφάλιση.

Όλα τα προηγούμενα κινήματα ήσαν κινήματα μειοψηφιών ή για το συμφέρον μειοψηφιών. Το προλεταριακό κίνημα είναι το ανεξάρτητο κίνημα της τεράστιας πλειοψηφίας, για το συμφέρον της τεράστιας πλειοψηφίας. Το προλεταριάτο, το κατώτερο στρώμα της σημερινής κοινωνίας, δεν μπορεί να σηκωθεί, να ανυψωθεί, χωρίς να νταχτεί στον αέρα ολόκληρο το εποικοδόμημα των στρωμάτων που απαρτίζουν την επίσημη κοινωνία.

Ο αγώνας του προλεταριάτου ενάντια στην αστική τάξη, αν κι όχι στο περιεχόμενο, είναι στη μορφή (κατ' αρχήν εθνικός). Το προλεταριάτο κάθε χώρας πρέπει φυσικά πριν απ' όλα να τελειώσει με τη δική του αστική τάξη.

Χαράζοντας τις πιο γενικές φάσεις της εξέλιξης του προλεταριάτου, παρακολούθησαμε τον λίγο-πολύ κρυφό εμφύλιο πόλεμο στην υπάροχη κοινωνία, μέχρι το σημείο που ξεσπά σε ανοιχτή επανάσταση, και το προλεταριάτο, ανατρέποντας βίαια την αστική τάξη, θεμελιώνει την κυριαρχία του.

Όλη η ως τώρα κοινωνία στηριζόταν, όπως είδαμε, πάνω στην αντίθεση καταπιέστριας και καταπιεζόμενης τάξης. Για να είναι δυνατόν όμως να καταπιέζεται μια τά-

ιδεολογία

καρ 9/21/14
1252

9

ξη, πρέπει να είναι εξασφαλισμένες οι συνθήκες, μέσα στις οποίες μπορεί να διατηρεί τουλάχιστον τη δουλική της ύπαρξη. Ο (δουλοπάροικος) μπόρεσε να γίνει με τη δουλειά του, την εποχή της φεουδαρχίας, μέλος της κοινότητας, όπως ο (μικροαστός) έγινε αστός κάτω απ' το ζυγό του φεουδαρχικού απολυταρχισμού. Ο (σύγχρονος) όμως εργάτης αντί να ανυψώνεται με την πρόοδο της βιομηχανίας, πέφτει όλο και πιο χαμηλά, πιο κάτω κι απ' τους όρους ύπαρξης της ίδιας του της τάξης. Ο εργάτης εξαθλιώνεται και η αθλιότητα αυξάνεται πιο γρήγορα από τον πληθυσμό και τον πλούτο. Απ' αυτό γίνεται φανερό πως η αστική τάξη είναι ανίκανη να παραμείνει περισσότερο η κυρίαρχη τάξη της κοινωνίας και να επιβάλει, ως ρυθμιστικό νόμο, τους δικούς της όρους ύπαρξης. Είναι ανίκανη να κυριαρχεί, επειδή είναι ανίκανη να εξασφαλίσει στο σκλάβο της την ύπαρξη, ακόμα και μέσα στη σκλαβιά του· κι αυτό γιατί είναι αναγκασμένη να τον αφήσει να πέσει σε μια τέτοια κατάσταση, όπου θα πρέπει μάλλον να τον τρέφει αντί να τρέφεται απ' αυτόν. Η κοινωνία δεν μπορεί πια να ζει κάτω από την αστική τάξη, η ύπαρξη δηλαδή της αστικής τάξης δε συμβιβάζεται πια με την κοινωνία.

Ο ουσιαστικός όρος ύπαρξης και κυριαρχίας της αστικής τάξης είναι η συσσώρευση του πλούτου σε χέρια ιδιωτών, ο σχηματισμός και η αύξηση του κεφαλαίου· ο όρος ύπαρξης του κεφαλαίου είναι η μισθωτή εργασία. Η μισθωτή εργασία βασίζεται αποκλειστικά στον ανταγωνισμό των εργατών μεταξύ τους. Η πρόοδος της βιομηχανίας, της οποίας άβουλος και παθητικός φορέας είναι η αστική τάξη, προωθεί στη θέση της απομόνωσης των εργατών, της οφειλόμενης στον ανταγωνισμό, την επαναστατική τους συνένωση με την οργάνωση. Έτσι, με την πρόοδο της μεγάλης βιομηχανίας αποσπάται κάτω απ' τα πόδια της αστικής τάξης η βάση, πάνω στην οποία

ελαστικό ~

παράγει και ιδιοποιείται τα προϊόντα. Η αστική τάξη παράγει πρώτ' απ' όλα τους ίδιους της τους νεκροθάφτες. Η πτώση της και η νίκη του προλεταριάτου είναι και τα δύο (αναπόφευκτα.)

του προλεταριάτου σε τάξη, ανατροπή της αστικής κυριαρχίας, κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο.

Οι θεωρητικές θέσεις των κομμουνιστών δε βασίζονται με κανένα τρόπο σε ιδέες ή αξιώματα που εφευρέθηκαν ή ανακαλύφθηκαν από τον έναν ή τον άλλον αναμορφωτή του κόσμου.

Είναι μόνο γενικές διατυπώσεις για τις πραγματικές σχέσεις ενός υπαρκτού ταξικού αγώνα, μιας ιστορικής κίνησης που διαδραματίζεται μπροστά στα μάτια μας. Η κατάργηση των μέχρι σήμερα σχέσεων ιδιοκτησίας δεν αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κομμουνισμού.

Όλες οι σχέσεις ιδιοκτησίας βρίσκονταν σε μια συνεχή ιστορική αλλαγή, σε μια συνεχή ιστορική μεταβολή.

Η Γαλλική Επανάσταση, π.χ., κατέργησε τη φεουδαρχική ιδιοκτησία προς όφελος της αστικής.

Αυτό που χαρακτηρίζει τον κομμουνισμό δεν είναι η κατάργηση της ιδιοκτησίας γενικά, αλλά η κατάργηση της αστικής ιδιοκτησίας.

Αλλά η σύγχρονη αστική ατομική ιδιοκτησία είναι η τελευταία και τελειότερη έκφραση της παραγωγής και ιδιοποίησης των προϊόντων, η οποία βασίζεται σε ταξικές αντιθέσεις και στην εκμετάλλευση του ενός από τον άλλο.

Μ' αυτή την έννοια, οι κομμουνιστές μπορούν να συνοψίσουν τη θεωρία τους σε μια μοναδική διατύπωση: κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας.

Κατηγόρησαν εμάς τους κομμουνιστές πως θέλουμε τάχα να καταργήσουμε την ιδιοκτησία που αποκτήθηκε με την ατομική, προσωπική εργασία: την ιδιοκτησία που είναι η βάση όλης της προσωπικής ελευθερίας, δραστηριότητας και αυτοτέλειας.

Ιδιοκτησία προϊόν δουλειάς, προϊόν ατομικής, προσωπικής εργασίας! Μήπως μιλάτε για τη μικροαστική, μικροαγροτική ιδιοκτησία που προηγήθηκε της αστικής;

II

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ

ΠΟΙΑ ΣΧΕΣΗ υπάρχει γενικά μεταξύ των κομμουνιστών και των προλετάρων;

Οι κομμουνιστές δεν αποτελούν ιδιαίτερο κόμμα απέναντι στα άλλα εργατικά κόμματα.

Δεν έχουν συμφέροντα διαφορετικά από τα συμφέροντα του προλεταριάτου ως συνόλου.

Δε διακηρύσσουν ξεχωριστές αρχές, σύμφωνα με τις οποίες θέλουν να διαμορφώσουν το προλεταριακό κίνημα.

Οι κομμουνιστές ξεχωρίζουν από τα άλλα προλεταριακά κόμματα, από τη μια μεριά επειδή στους διάφορους εθνικούς αγώνες των προλετάρων προβάλλουν και επιβάλλουν τα κοινά και ανεξάρτητα από την εθνικότητα συμφέροντα του προλεταριάτου ως συνόλου, κι από την άλλη επειδή στα διάφορα στάδια εξέλιξης του αγώνα ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη αντιπροσωπεύουν πάντα τα συμφέροντα του κινήματος στο σύνολό του.

Οι κομμουνιστές είναι λοιπόν στην πράξη το πιο αποφασιστικό τμήμα των εργατικών κομμάτων όλων των χωρών, το τμήμα που τα πρωθυμεί πάντα όλο και πιο μπροστά (θεωρητικά υπερτερούν από την υπόλοιπη μάζα του προλεταριάτου, έχοντας αντίληψη των προϋποθέσεων, της πορείας και των γενικών αποτελεσμάτων του προλεταριακού κινήματος).

Ο άμεσος στόχος των κομμουνιστών είναι ο ίδιος όπως και των άλλων προλεταριακών κομμάτων: διαμόρφωση

φ. 2-1-11

me

Αυτή δε χρειάζεται να την καταργήσουμε εμείς, η ανάπτυξη της βιομηχανίας την κατάργησε και την καταργεί καθημερινά.

Η μήπως μιλάτε για τη σύγχρονη αστική, ατομική ιδιοκτησία;

Μπορεί όμως να αποκτήσει ιδιοκτησία το προλεταριάτο με τη μισθωτή του εργασία; Με κανέναν τρόπο. Η εργασία αυτή δημιουργεί το κεφάλαιο, δηλαδή την ιδιοκτησία που εκμεταλλεύεται τη μισθωτή εργασία και που μπορεί να μεγαλώνει μόνο με την προϋπόθεση ότι θα δημιουργεί νέα μισθωτή εργασία για να την εκμεταλλεύεται κι αυτήν από την αρχή. Η ιδιοκτησία στη σημερινή της μορφή στηρίζεται στην αντίθεση κεφαλαίου και μισθωτής εργασίας. Ας παρακολουθήσουμε και τις δυο πλευρές αυτής της αντίθεσης.

Να είσα (καπιταλιστής) σημαίνει να έχεις στην παραγωγή όχι μόνο μια καθαρά προσωπική, αλλά μια κοινωνική θέση. Το κεφάλαιο είναι κοινό προϊόν και μπορεί να μπει σε κίνηση μόνο με την κοινή δράση πολλών μελών και, μάλιστα, σε τελευταία ανάλυση, με την κοινή δράση όλων των μελών της κοινωνίας.

Το κεφάλαιο δεν είναι λοιπόν προσωπική αλλά κοινωνική δύναμη.

Αν λοιπόν το κεφάλαιο μεταβληθεί σε κοινή ιδιοκτησία, που ν' ανήκει σ' όλα τα μέλη της κοινωνίας, δε μεταβάλλεται μ' αυτόν τον τρόπο η προσωπική ιδιοκτησία σε κοινωνική. Μόνον ο κοινωνικός χαρακτήρας της ιδιοκτησίας μεταβάλλεται. Χάνει τα ταξικά της χαρακτηριστικά.

Ας δούμε τώρα τη μισθωτή εργασία.

Η μέση τιμή της μισθωτής εργασίας αντιστοιχεί στο κατώτατο όριο του μισθού, δηλαδή στο σύνολο των μέσων διαβίωσης που είναι αναγκαία για να κρατήσουν στη ζωή τον εργάτη ως εργάτη. Αυτά λοιπόν που αποκτά ο

μισθωτός με τη δραστηριότητά του, φτάνουν μόνο για να αναπαράγει τη γυμνή του ύπαρξη. Δε σκοπεύουμε με κανέναν τρόπο να καταργήσουμε αυτή την προσωπική ιδιοποίηση των προϊόντων της δουλειάς, που προορίζονται για την αναπαραγωγή της άμεσης ύπαρξης· ιδιοποίηση που δεν αφήνει κανένα καθαρό κέρδος που θα μπορούσε να δώσει δικαιώματα πάνω σε ξένη εργασία. Θέλουμε μόνο να καταργήσουμε τον άθλιο χαρακτήρα αυτής της ιδιοποίησης, μέσα στην οποία ζει ο εργάτης μόνο για να αυξάνει το κεφάλαιο, και ζει μόνο τόσο όσο απαιτούν τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης.

Στην αστική κοινωνία, η ζωντανή εργασία είναι μόνον ένα μέσο για να αυξάνεται η συσσωρευμένη εργασία. Στην κομμουνιστική κοινωνία, η συσσωρευμένη εργασία είναι μόνον ένα μέσο για να ευρύνει, να πλουτίζει και να προάγει τη ζωή των εργατών.

Στην αστική κοινωνία λοιπόν κυριαρχεί το παρελθόν πάνω στο παρόν· στην κομμουνιστική, το παρόν πάνω στο παρελθόν. Στην αστική κοινωνία, το κεφάλαιο είναι ανεξάρτητο και προσωπικό, ενώ το δρων άτομο είναι εξαρτημένο και χωρίς προσωπικότητα.

Και την κατάργηση αυτών των σχέσεων η αστική τάξη την ονομάζει κατάργηση της προσωπικότητας και της ελευθερίας! Και με το δίκιο της. Πρόκειται πραγματικά για την κατάργηση της αστικής προσωπικότητας, αυτοτέλειας και ελευθερίας.

Λέγοντας «ελευθερία» μέσα στις σημερινές αστικές παραγωγικές σχέσεις, εννοούν το ελεύθερο εμπόριο, την ελεύθερη αγορά και πώληση.

Αν εξαφανιστεί όμως το εμπόριο, εξαφανίζεται και το ελεύθερο εμπόριο. Οι φλυαρίες για το ελεύθερο εμπόριο, όπως κι όλες οι σαπουνόφουσκες της αστικής μας τάξης περί ελευθερίας, έχουν γενικά νόημα μόνο απέναντι στο δεσμευμένο εμπόριο και στον υποδουλωμένο αστό του

Μεσαίωνα, όχι όμως απέναντι στην κομμουνιστική κατάργηση του εμπορίου, των αστικών παραγωγικών σχέσεων και της ίδιας της αστικής τάξης.

Τρομάζετε επειδή θέλουμε να καταργήσουμε την ατομική ιδιοκτησία. Μα στη σημερινή σας κοινωνία, η ατομική ιδιοκτησία έχει καταργηθεί για τα εννέα δέκατα του πληθυσμού και υπάρχει για σας, ακριβώς γιατί δεν υπάρχει για τα εννέα δέκατα. Μας κατηγορείτε λοιπόν επειδή θέλουμε να καταργήσουμε μια ιδιοκτησία, που ως αναγκαίο όρο για την ύπαρξή της προϋποθέτει την έλλειψη ιδιοκτησίας για την τεράστια πλειοψηφία της κοινωνίας.

Με μια λέξη, μας κατηγορείτε ότι θέλουμε να καταργήσουμε την ιδιοκτησία σας. Πραγματικά, αυτό θέλουμε.

Από τη στιγμή που η εργασία δε θα μπορεί πια να μετατρέπεται σε κεφάλαιο, χρήμα, γαιοπρόσοδο, με δυο λόγια σε μια κοινωνική δύναμη που μπορεί να μονοπωληθεί, δηλαδή από τη στιγμή που η προσωπική ιδιοκτησία δε θα μπορεί να μεταβληθεί πια σε αστική, από αυτή τη στιγμή δηλώνετε πως καταργείται το άτομο.

Ομολογείτε λοιπόν πως λέγοντας άτομο δεν εννοείτε κανέναν άλλο παρά τον αστό, τον αστό ιδιοκτήτη. Και πραγματικά, αυτός πρέπει να εξαλειφθεί.

Ο κομμουνισμός δεν αφαιρεί από κανέναν το δικαίωμα να ιδιοποιείται κοινωνικά προϊόντα: αφαιρεί μόνο τη δυνατότητα να υποτάσσει κανείς ξένη εργασία μέσω αυτής της ιδιοποίησης.

Πρόβαλαν την αντίρρηση ότι με την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας θα σταματήσει τάχα κάθε δραστηριότητα και θα επικρατήσει μια γενική τεμπελιά.

Αν αυτό ήταν αλήθεια, τότε η αστική κοινωνία θα έπρεπε να έχει καταστραφεί εδώ και πολύν καιρό απ' την αδράνεια, επειδή αυτοί που δουλεύουν σ' αυτήν την κοινωνία δεν αποκτούν τίποτα, και αυτοί που αποκτούν δε δουλεύουν. Ολόκληρος ο συλλογισμός καταλήγει στην

ταυτολογία ότι δε θα υπάρχει πια μισθωτή εργασία όταν πάψει να υπάρχει κεφάλαιο.

Όλες οι αντιρρήσεις που στρέφονται ενάντια στον κομμουνιστικό τρόπο παραγωγής και ιδιοποίησης των υλικών προϊόντων, επεκτάθηκαν και στην παραγωγή και ιδιοποίηση των πνευματικών προϊόντων. Ο αστός, όπως θεωρεί την κατάργηση της ταξικής ιδιοκτησίας ως το σταμάτημα της ίδιας της παραγωγής, έτσι βλέπει και την κατάργηση της ταξικής μόρφωσης ταυτόσημη με την κατάργηση γενικά της μόρφωσης.

Η μόρφωση, που για το χαμό της θρηνεί ο αστός, είναι για την τεράστια πλειοψηφία εκπαίδευση που τη δίνει στη μηχανή.

Μη λογομαχείτε λοιπόν μαζί μας, μετρώντας την κατάργηση της αστικής ιδιοκτησίας με τις αστικές σας αντιλήψεις για ελευθερία, μόρφωση, δίκαιο, κλπ. Οι ίδιες οι ιδέες σας είναι προϊόντα των αστικών σχέσεων παραγωγής και ιδιοκτησίας, όπως και το δίκαιό σας δεν είναι παρά η θέληση της τάξης σας που ανυψώθηκε σε νόμο, μια θέληση που το περιεχόμενό της είναι καθορισμένο από τους υλικούς όρους ύπαρξης της τάξης σας.

Μαζί με όλες τις εξαφανισμένες κυρίαρχες τάξεις συμμερίζεστε κι εσείς τη συμφεροντολόγα αντίληψη, σύμφωνα με την οποία οι σχέσεις σας παραγωγής και ιδιοκτησίας από ιστορικές και περαστικές μετατρέπονται, στην πορεία της παραγωγής, σε αιώνιους φυσικούς και λογικούς νόμους. Αυτό που κατανοείτε για την αρχαία ιδιοκτησία, αυτό που κατανοείτε για τη φεουδαρχική ιδιοκτησία, δεν μπορείτε πια να το κατανοήσετε και για την αστική ιδιοκτησία.

(Κατάργηση της οικογένειας!) Ακόμη και οι πιο ριζοσπάστες αγανακτούν μ' αυτήν την επαίσιχνη πρόθεση των κομμουνιστών.

Μα πού στηρίζεται η σημερινή αστική οικογένεια; Στη-

ρίζεται στο κεφάλαιο και στο ατομικό κέρδος. Μόνο για την αστική τάξη υπάρχει στην τελείως εξελιγμένη μορφή της: βρίσκει όμως το συμπλήρωμά της στην αναγκαστική έλλειψη οικογένειας για τους προλετάριους και στη δημόσια πορνεία.

Η οικογένεια των αστών εξαφανίζεται φυσικά με την εξαφάνιση αυτού του συμπληρώματός της, και τα δύο εξαφανίζονται με την εξαφάνιση του κεφαλαίου.

Μας κατηγορείτε ότι θέλουμε να καταργήσουμε την εκμετάλλευση των παιδιών από τους γονείς τους; Το ομολογούμε αυτό το έγκλημα.

Λέτε όμως ότι καταργούμε τις πιο ωραίες σχέσεις, βάζοντας την κοινωνική ανατροφή στη θέση της οικογενειακής.

Και η δική σας ανατροφή, δεν καθορίζεται κι αυτή από την κοινωνία; Από τις κοινωνικές σχέσεις μέσα στις οποίες ανατρέφετε τα παιδιά σας, από την άμεση ή έμμεση ανάμειξη της κοινωνίας με τη βοήθεια του σχολείου, κλπ.; Οι κομμουνιστές δεν εφευρίσκουν την επίδραση της κοινωνίας στην ανατροφή; αλλάζουν απλώς το χαρακτήρα της, αποσπούν την ανατροφή από την επίδραση της κυρίαρχης τάξης.

Οι αστικές φλυαρίες περί οικογένειας και ανατροφής, περί καθαγιασμένων σχέσεων γονιών και παιδιών, γίνονται τόσο πιο αφηιστικές όσο περισσότερο σπάνε όλοι οι οικογενειακοί δεσμοί για τους προλετάριους, ως συνέπεια της μεγάλης βιομηχανίας, και τα παιδιά μετατρέπονται σε απλά εμπορευματικά είδη και εργαλεία δουλείας.

Μα εσείς οι κομμουνιστές θέλετε να καθιερώσετε την κοινοκτημοσύνη των γυναικών) βοά εναντίον μας όλη η αστική τάξη εν χορώ.

Ο αστός βλέπει τη γυναίκα του σαν απλό εργαλείο παραγωγής, ακούει ότι θα υπάρχει κοινή εκμετάλλευση των εργαλείων παραγωγής, και φυσικά δεν μπορεί να

φантаστεί τίποτε άλλο παρά ότι η μούρα της κοινοκτημοσύνης θα πέσει και πάνω στις γυναίκες.

Δεν υποψιάζεται καθόλου πως πρόκειται ακριβώς για την κατάργηση της θέσης των γυναικών ως απλών εργαλείων παραγωγής.

Κατά τα άλλα δεν υπάρχει τίποτε πιο γελοίο από τον υπερ-ηθικό τρόπο των αστών μας για την τάχα επίσημη καθιέρωση από τους κομμουνιστές της κοινοκτημοσύνης των γυναικών. Οι κομμουνιστές δεν έχουν ανάγκη να καθιερώσουν την κοινοκτημοσύνη των γυναικών, γιατί αυτή υπήρχε σχεδόν πάντα.

Οι αστοί μας, μη μένοντας ικανοποιημένοι που βρίσκονται στη διάθεσή τους οι κόρες και οι γυναίκες των προλεταρίων τους, για να μη μιλήσουμε καθόλου για την επίσημη πορνεία, βρίσκουν μεγάλη διασκέδαση να αποπλανούν ένας τη γυναίκα του άλλου.

Ο αστικός γάμος είναι, στην πραγματικότητα, η κοινοκτημοσύνη των παντρεμένων γυναικών. Θα μπορούσε κανείς το πολύ πολύ να κατηγορήσει τους κομμουνιστές ότι θέλουν να αντικαταστήσουν μια υποκριτική και κρυφή κοινοκτημοσύνη των γυναικών με μια φανερή και ανοιχτόκαρδη κοινοκτημοσύνη. Κατά τα άλλα είναι αυτονόητο πως με την κατάργηση των σημερινών παραγωγικών σχέσεων εξαφανίζεται και η απ' αυτές προερχόμενη κοινοκτημοσύνη των γυναικών, δηλαδή τόσο η επίσημη όσο και ανεπίσημη πορνεία.

Κατηγορήθηκαν ακόμα οι κομμουνιστές πως τάχα θέλουν να καταργήσουν την πατρίδα, την εθνικότητα.

Οι εργάτες δεν έχουν πατρίδα. Δεν μπορείς να τους πάρεις κάτι που δεν έχουν. Το προλεταριάτο, υποχρεωμένο στην αρχή να κατακτήσει την πολιτική εξουσία, να εξυψωθεί σε εθνική τάξη, (να συγχροτηθεί το ίδιο σε έθνος, είναι κι αυτό το ίδιο εθνικό,) αν και καθόλου με την έννοια της αστικής τάξης.

Οι εθνικοί διαχωρισμοί και οι αντιθέσεις των λαών εξαφανίζονται ήδη όλο και περισσότερο με την ανάπτυξη της αστικής τάξης, με την ελευθερία του εμπορίου, με την παγκόσμια αγορά, με την ομοιομορφία της βιομηχανικής παραγωγής και με τις ανάλογες συνθήκες ζωής.

Η κυριαρχία του προλεταριάτου θα τις εξαφανίσει ακόμη περισσότερο. Ένας από τους πρώτους όρους της απελευθέρωσής του είναι η ενιαία δράση, τουλάχιστον στις πολιτισμένες χώρες.

Στον ίδιο βαθμό που θα καταργείται η εκμετάλλευση του ενός ανθρώπου από τον άλλο, θα καταργείται και η εκμετάλλευση του ενός έθνους από το άλλο.

Μαζί με την αντίθεση των τάξεων στο εσωτερικό των εθνών, εξαλείφεται και η εχθρότητα των εθνών μεταξύ τους.

Οι κατηγορίες ενάντια στον κομμουνισμό, που πηγάζουν γενικά από θρησκευτικές, φιλοσοφικές και ιδεολογικές απόψεις, δεν αξίζουν εκτενέστερη εξέταση.

Χρειάζεται μεγάλη νοημοσύνη για να εννοήσει κανείς ότι μαζί με τις συνθήκες ύπαρξης των ανθρώπων, με τις κοινωνικές τους σχέσεις, με την κοινωνική τους ύπαρξη, αλλάζουν και οι παραστάσεις τους, οι απόψεις τους και οι ιδέες τους, με μια λέξη η συνείδησή τους;

Τι άλλο αποδεικνύει η ιστορία των ιδεών, παρά ότι η πνευματική παραγωγή μεταβάλλεται μαζί με την υλική παραγωγή; Οι κυρίαρχες ιδέες μιας εποχής ήταν πάντα μόνον οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης.

Μιλάνε για ιδέες, που επαναστατικοποιούν ολόκληρη την κοινωνία· μ' αυτό δεν εκφράζει κανείς παρά μόνο το γεγονός ότι μέσα στην παλαιά κοινωνία έχουν σχηματιστεί τα στοιχεία μιας καινούριας, ότι οι παλαιές ιδέες συνοδεύουν στη διάλυσή τους τις παλαιές συνθήκες ύπαρξης.

Όταν ο αρχαίος κόσμος είχε φτάσει στη δύση του, οι αρχαίες θρησκείες νικήθηκαν απ' το χριστιανισμό. Όταν τον 18ο αιώνα ο χριστιανισμός υπέκυψε στις ιδέες του Διαφω-

τισμού, η φεουδαρχική τάξη αγωνιζόταν για ζωή ή θάνατο ενάντια στην επαναστατική τότε αστική τάξη. Οι ιδέες για ελευθερία της συνείδησης και της θρησκείας εκφράζανε μόνο την κυριαρχία του ελεύθερου ανταγωνισμού στο πεδίο της νόησης.

«Αλλά», θα πει κανείς, «οι θρησκευτικές, ηθικές, φιλοσοφικές, πολιτικές, νομικές, κλπ. ιδέες τροποποιούνται πράγματι κατά τη διάρκεια της ιστορικής εξέλιξης. Η θρησκεία, η ηθική, η φιλοσοφία, η πολιτική, το δίκαιο βρισκόνταν πάντα σε μια τέτοια αλλαγή.»

Υπάρχουν επιπλέον (αιώνιες αλήθειες) όπως ελευθερία, δικαιοσύνη, κλπ., που είναι κοινές σ' όλες τις κοινωνικές καταστάσεις. Ο κομμουνισμός όμως καταργεί τις αιώνιες αλήθειες, καταργεί τη θρησκεία, καταργεί την ηθική, αντί να ανανεώνει τη μορφή τους, αντιφάσκει λοιπόν σε όλη τη μέχρι τώρα ιστορική εξέλιξη».

Σε τι συνοψίζεται αυτή η κατηγορία; Η ιστορία όλης της ως τώρα κοινωνίας κινήθηκε μέσα σε ταξικές αντιθέσεις, οι οποίες στις διάφορες εποχές ήταν διαφορετικά διαμορφωμένες.

Όποια μορφή όμως κι αν είχαν πάρει, η εκμετάλλευση του ενός μέρους της κοινωνίας από το άλλο είναι γεγονός κοινό σ' όλους τους προηγούμενους αιώνες. Δεν είναι ν' απορούμε λοιπόν για το ότι η κοινωνική συνείδηση όλων των αιώνων, σε πείσμα κάθε ποικιλίας και διαφορετικότητας, κινείται μέσα σε ορισμένες κοινές μορφές, μέσα σε συνειδησιακές μορφές που θα διαλυθούν τελείως μόνο με την ολοκληρωτική εξαφάνιση των ταξικών αντιθέσεων.

Η κομμουνιστική επανάσταση είναι η πιο ριζική ρήξη με τις κληρονομημένες σχέσεις ιδιοκτησίας· ας μην απορούμε λοιπόν που στην πορεία της ανάπτυξής της έρχεται στην πιο ριζική ρήξη με τις κληρονομημένες ιδέες.

στην ημερ

9

72/73

9

Αλλά ας αφήσουμε τις κατηγορίες της αστικής τάξης ενάντια στον κομμουνισμό.

Είδαμε κιόλας παραπάνω πως το πρώτο βήμα για την εργατική επανάσταση είναι η ανύψωση του προλεταριάτου σε κυρίαρχη τάξη, η κατάκτηση της δημοκρατίας.

Το προλεταριάτο θα χρησιμοποιήσει την πολιτική του κυριαρχία για ν' αποσπάσει σιγά σιγά από την αστική τάξη όλο το κεφάλαιο, για να συγκεντρώσει όλα τα εργαλεία παραγωγής στα χέρια του (κράτους, δηλαδή) του οργανωμένου σε κυρίαρχη τάξη προλεταριάτου, και για ν' αυξήσει το ταχύτερο δυνατό τη μάζα των παραγωγικών δυνάμεων.

Αυτό φυσικά στην αρχή μπορεί να κατορθωθεί μόνο με αυταρχικές επεμβάσεις στο δικαίωμα ιδιοκτησίας και στις αστικές παραγωγικές σχέσεις, με μέτρα δηλαδή που από οικονομική άποψη φαίνονται ανεπαρκή και αστήρικτα, αλλά που στην πορεία του κινήματος υπερβαίνουν τον εαυτό τους και γίνονται αναγκαία μέσα ανατροπής όλου του τρόπου παραγωγής.

Αυτά τα μέτρα φυσικά θα είναι διαφορετικά για κάθε χώρα.

Για τις πιο ανεπτυγμένες χώρες ωστόσο μπορούν να μπουν σε εφαρμογή σχεδόν παντού τα ακόλουθα μέτρα:

1. Απαλλοτρίωση της γαιοκτησίας και χρησιμοποίηση της γαιοπροσόδου για τις κρατικές δαπάνες.

2. Βαριά προοδευτική φορολογία.

3. Κατάργηση του κληρονομικού δικαιώματος.

4. Κατάσχεση της ιδιοκτησίας όλων των φυγάδων και στασιαστών.

5. Συγκέντρωση της πίστης στα χέρια του κράτους μέσω μιας εθνικής τράπεζας με κρατικά κεφάλαια και αποκλειστικό μονοπώλιο.

6. Συγκέντρωση των μέσων μεταφοράς στα χέρια του κράτους.

7. Πολλαπλασιασμός των εθνικών εργοστασίων και των εργαλείων παραγωγής, ξεχέρσωμα και βελτίωση των αγρών σύμφωνα με ένα κοινό πρόγραμμα.

8. Ίση, υποχρεωτική εργασία για όλους, δημιουργία βιομηχανικών στρατών, ιδιαίτερα για τη γεωργία.

9. Ενοποίηση των γεωργικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων, προσπάθεια για τη βαθμιαία εξάλειψη των διαφορών μεταξύ πόλης και επαρχίας.

10. Δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση για όλα τα παιδιά. Κατάργηση της δουλειάς των παιδιών στο εργοστάσιο με τη σημερινή της μορφή. Συναρμογή της εκπαίδευσης με την υλική παραγωγή, κλπ.

Όταν στην πορεία της εξέλιξης θα έχουν εξαφανιστεί οι ταξικές διακρίσεις και όλη η παραγωγή θα έχει συγκεντρωθεί στα χέρια των οργανωμένων ατόμων, τότε η δημόσια εξουσία θα χάσει τον πολιτικό της χαρακτήρα. Η πολιτική εξουσία/στην πραγματική της έννοια είναι η οργανωμένη εξουσία μιας τάξης για την καταπίεση μιας άλλης. Όταν το προλεταριάτο, στον αγώνα του ενάντια στην αστική τάξη, συγκροτηθεί αναγκαστικά σε τάξη, όταν γίνει με μια επανάσταση κυρίαρχη τάξη, καταργώντας βίαια τις παλιές παραγωγικές σχέσεις, τότε μαζί μ' αυτές θα καταργήσει και τους όρους ύπαρξης των ταξικών αντιθέσεων, θα καταργήσει γενικά τις τάξεις, κι έτσι θα καταργήσει και τη δική του ταξική κυριαρχία.

Στη θέση της παλαιάς αστικής κοινωνίας με τις τάξεις της και τις ταξικές αντιθέσεις της μπαίνει μια (ένωση) μέσα στην οποία η ελεύθερη ανάπτυξη του κάθε ατόμου είναι η προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη όλων.

πολιτικός = κεταυίο